

Міністерство освіти і науки України
Поліський національний університет
Факультет економіки та менеджменту
Кафедра іноземних мов

**ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
СУЧАСНОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА
ЛІНГВОМЕТОДИКИ У
ДОСЛІДЖЕННЯХ МОЛОДИХ
НАУКОВЦІВ**

Збірник матеріалів

Міжрегіонального науково-практичного
online-семінару
викладачів та здобувачів вищої освіти
22 січня 2024 року

Житомир-2024

УДК 80/.81(043.2)

П 97

Рекомендовано Вченою радою Поліського національного університету (протокол № 7 від 28.02.2024 р.).

Редакційна колегія: **Климова К. Я.**, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри іноземних мов; **Кубрак С. В.**, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов; **Плечко А. А.**, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов; **Хмелівська С. І.**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов; **Дунєва О. І.**, старший викладач кафедри іноземних мов; **Петрова С. І.**, старший викладач кафедри іноземних мов (Поліський національний університет).

Рецензенти: **Плахотнюк Н. П.**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теоретичної та прикладної лінгвістики (Державний університет «Житомирська політехніка»); **Щерба Н. С.**, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри міжкультурної комунікації та іншомовної освіти (Житомирський державний університет імені Івана Франка).

Перспективи розвитку сучасної філології та лінгвометодики у дослідженнях молодих науковців : збірник матеріалів Міжрегіонального науково-практичного online-семінару викладачів та здобувачів вищої освіти, 22 січня 2024 р. / За заг. ред. К. Я. Климової. Житомир : Поліський національний університет, 2024. 132 с.

ISBN 978-617-7684-91-5

У збірнику представлено результати досліджень відомих українських науковців, педагогів-практиків та здобувачів вищої освіти, які тільки розпочинають свій шлях у науці; висвітлено актуальні філологічні й методичні проблеми в умовах відкритого інформаційного простору та полікультурної взаємодії. Матеріали можуть зацікавити науковців, викладачів ЗВО, вчителів-філологів, а також широке коло читачів, які популяризують вивчення української та іноземної мов та прагнуть самовдосконалення.

<i>Дар'я Бановська, Анжеліка Попович.</i> Деривація мітологом у казкових нарративах Дари Корній.....	51
<i>Олена Дунєва.</i> Постіронічне прочитання сучасного ірландського роману Донала Раяна «The Spinning Heart».....	54
<i>Ярина Рега.</i> Мовностилістичні засоби психологізації у п'єсі Петера Гандке «Наруга над публікою».....	57

НАПРЯМ 5. МЕТОДИЧНИЙ ДОСВІД ВИКЛАДАЧІВ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ІНОЗЕМНИХ МОВ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ ДО ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ.....	61
<i>Катерина Климова.</i> Комунікативна компетентність викладача філологічних дисциплін ЗВО.....	61
<i>Інна Нагрибельна, Богдан Нагрибельний.</i> Формування компетентностей міжкультурної комунікації у здобувачів вищої освіти засобом практики «Фішбоун».....	64
<i>Елеонора Палихата.</i> Система вправ для формування умінь публічного текстотворення.....	68
<i>Галина Гримашевич.</i> Активізація пізнавальної діяльності здобувачів загальної середньої освіти в процесі вивчення лексикології.....	72
<i>Тетяна Магдич.</i> Формування мовної особистості учня/учениці ліцею в умовах впровадження компетентнісного підходу.....	76
<i>Наталія Грона.</i> Підготовка майбутнього вчителя-філолога в контексті компетентнісної парадигми.....	79
<i>Наталія Бурмакіна.</i> Розвиток навичок іншомовної фахової комунікації як складова професійної компетентності випускника закладу вищої освіти.....	82
<i>Олена Гордієнко.</i> Формування умінь нестандартного мислення як засіб підвищення інтересу до навчання в здобувачів вищої освіти.....	85
<i>Мар'яна Бабишена.</i> Розвиток навичок іншомовної фахової комунікації як складова професійної компетентності випускника закладу вищої освіти.....	90
<i>Світлана Петрова.</i> Переваги використання системи штучного інтелекту ChatGTP при вивченні англійської мови.....	93

Елеонора Палихата,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри української мови та славістики,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
e-mail: karpa24@ukr.net

СИСТЕМА ВПРАВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ УМІНЬ ПУБЛІЧНОГО ТЕКСТОТВОРЕННЯ

Згідно з програмою української мови, вивчення риторики відбувається у старших класах закладів загальної середньої освіти. У зв'язку з її вимогами учні 10–11 класів ознайомлюються з основами красномовства, вдосконаленням монологічного, діалогічного (полілогічного) мовлення на рівні слухання й розуміння почутого та говоріння із дотриманням мовних норм, комунікаційних якостей мовлення, мовленнєвого етикету, логіко-емоційної виразності.

У підручниках з української мови для 10–11 класів під час вивчення практичної риторики запропоновано теоретичний матеріал для засвоєння риторичних знань і завдання для слухання публічних текстів, аналізу. Але вправ на формування умінь текстотворення публічних висловлювань немає.

Значну увагу процесу формування риторичних умінь і навичок приділено низкою дослідників, серед яких: С. Д. Абрамович, Н. Б. Голуб, Л. І. Мацько, О. П. Орлова, Е. Я. Палихата, Г. М. Сагач, Л. О. Штафірна та ін. Але проблема формування умінь публічного текстотворення і виголошення висловлювань учнями старших класів не була предметом наукового дослідження методики навчання української мови і потребує значної уваги.

Відтак, *метою дослідження є зосередження уваги на формуванні умінь публічного текстотворення за допомогою системи комунікаційних вправ. Під комунікаційними вправами розуміють "ситуативні завдання творчого характеру, які формують увесь комплекс умінь і навичок, необхідних у продуктивній мовленнєвій діяльності. До них належать складання висловлювань, ситуативні вправи"* [1, с. 132]. Особливість мовного матеріалу така, що його засвоєння потребує

реалізації у відповідних уміннях і навичках. *Уміння* з формування публічного мовлення визначаються "готовність учня до виконання практичного завдання" [2, с. 215] зі створення відповідних текстів монологів, діалогів, полілогів. *Навички* є автоматизованими діями, що доводяться багаторазовим повторенням до рівня досконалості, в результаті чого стають уміннями [2, с. 221].

Вправи, спрямовані на формування умінь спілкування, інформування, повідомлення, з'ясування, пояснення, тобто на комунікацію, на *уснословленнєве текстотворення*, називаємо *власне мовленнєвими*, або *комунікаційними*. Вони спираються на: комунікаційно налаштовані *мовно-мовленнєві вправи* (дотримання мовних норм, комунікаційних якостей мовлення, мовленнєвого етикету, логіко-емоційної виразності); *умовно-мовленнєві вправи* (побудова компонентів монологічного мовлення (речень, надфразових єдностей) та діалогічного (полілогічного) мовлення (діалогічних реплік, діалогічних єдностей).

Класифікація комунікаційних (*власне мовленнєвих*) вправ, спрямованих на текстотворення, залежить від завдань, призначених для виконання. До них належать вправи: 1) ситуаційні; 2) ілюстраційні; 3) текстові; 4) тематичні. Завдання цих вправ – сприяти формуванню риторичних умінь і навичок на основі допоміжних опор: а) природної чи штучної (вербально описаної) ситуації; б) ілюстрації (картини, портрета); в) тексту чи його уривка; г) запропонованої теми.

Для їх виконання *учителєві потрібно*: 1) запропонувати природну або створити вербально описану ситуацію; 2) знайти ілюстрацію з відображенням процесу спілкування і приблизним його змістом; 3) підібрати текст або його уривок, за яким легко провести обговорення або дискусію описаної проблеми; 4) відшукати тему у наскрізних лініях соціокультурної змістової лінії програми.

Виконання завдань комунікаційних вправ *вимагає від учнів*: 1) уважно послухати і почути завдання для побудови монологу/діалогу/полілогу, щоб зорієнтуватися у проблемі висловлювання; 2) побудувати надфразові або діалогічні єдності відповідно до умов завдання (ситуація, ілюстрація, текст, тема);

3) дотримуватися мовних і позамовних норм, показників мовленнєвої культури, етикету.

Усі вищеназвані вправи для формування монологічного, діалогічного і полілогічного публічного мовлення називаємо *комунікаційними*. Їхня назва походить від поняття «комунікація», що з латинської мови перекладається як «спілкуюся з кимось» і означає «передача інформації». Комунікація в нашому випадку вербалізована, побудована за допомогою мови і мовлення, тому вправи для формування риторичних умінь і навичок називаємо *мовнокомунікаційними*.

Для продукування публічних текстів пропонуємо схему, розроблену Ісократом – відомим учителем риторики в римському суспільстві. Ця схема дивує нащадків Ісократів, тобто нас, своєю досконалістю, довершеністю, оскільки включала такі основні елементи: 1) вступ, у якому необхідно полонити увагу слухачів, викликати доброзичливе ставлення; 2) виклад, який має бути максимально переконливим, аргументованим; 3) відкидання доказів опонентів із використанням власної аргументації; 4) заключна частина, що містить підсумки з усього сказаного [3, с. 129-130].

Комунікаційні вправи для продукування *монологів* можуть мати завдання здійснити: а) *опис* картини чи ілюстрації з будь-яким пейзажем, трудовою чи навчальною діяльністю, відпочинком; б) *розповідь* у науковому стилі — «Види суперечок», «Правила проведення суперечки», «Аристотель про жвавість усного мовлення»; у розмовному стилі за описаною ситуацією; в) *роздум* на тему: "Чому мої батьки проти татуювання?", "Як досягти жвавості усного мовлення". Передую виконанню цих вправ повторення структури кожного жанру монологу.

Для продукування *діалогічного* чи *полілогічного текстів* пропонуються ситуаційні вправи за *природними* ситуаціями, що передбачають: 1) вибір теми; 2) пригадування події; 3) використання мовних елементів у текстах висловлювань за вимогою учителя. Для побудови діалогів за *штучними ситуаціями*, учитель укладає вербально описані ситуації, наближені до природних, які можуть траплятися у повсякденному житті учнів. Важливими для уявлення штучних

ситуацій є *текстові опори* у вигляді початкової діалогічної єдності чи останньої діалогічної репліки, початкових реплік кожної діалогічної єдності, змісту художнього твору чи його уривка. Опорами для продукування штучних ситуацій можуть бути художні чи наукові тексти, зразки образотворчого мистецтва, теми висловлювань тощо. Наприклад: а) прочитайте уривок із художнього твору, за його змістом складіть діалог; б) створіть передбачуваний вами діалог за ілюстрацією, що відображає ситуацію агресивного спілкування двох учнів; в) брейнстормінг як висловлювання без меж на запропоновані учителем теми. Вправи за *темою* пропонуються лише тоді, коли учні вміють продукувати міжфразові єдності, мінімонологи, діалогічні репліки, діалогічні єдності, монологічні та діалогічні тексти за описаними опорами, що стимулюють розгортання змісту будь-якого висловлювання.

Проведенню дискусій передують організаційна робота вчителя з учнями про вибір теми, структуру дискусії, дотримання правил поведінки, культури мовлення та мовленнєвого етикету.

Отже, для формування умінь і навичок публічного текстотворення пропонуємо вводити у навчальний процес старшокласників закладів загальної середньої освіти комунікаційні вправи за природними і штучними опорами (ситуаціями, ілюстраціями, текстами, темами).

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у врахуванні впливу на усне мовлення психологічних особливостей мовців і слухачів у монологічній взаємодії, а також співрозмовників (адресанта й адресата, які по чергово міняються ролями) у діалогічному й полілогічному спілкуванні.

Список використаних джерел

1. Кочан І. М., Захлюпана Н. М. Словник-довідник з методики викладання української мови. Друге видання, виправлене й доповнене. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. 306 с.

2. Палихата Е. Я. Методика навчання української мови. Практикум: навчально-методичний посібник. Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2019. 264 с.

3. Сагач Г. М. Риторика. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. 567 с.

Наукове видання

**ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА
ЛІНГВОМЕТОДИКИ У ДОСЛІДЖЕННЯХ МОЛОДИХ
НАУКОВЦІВ**

Збірник матеріалів
Міжрегіонального науково-практичного
online-семінару викладачів та здобувачів вищої освіти

22 січня 2024 року

Відповідальна за випуск : К. Климова

Редагування: К. Климова, А. Плечко, С. Хмелівська

Комп'ютерна верстка : К. Климова

Дизайн обкладинки : О. Дунєва

Підписано до друку 29.02.2024 р. Формат 60x84/16

Гарнітура Times New Roman.. Папір офсет.

Ум. друк. арк. 7,92. Наклад 100

Вид. № 1

Свідоцтво суб'єкта про державну реєстрацію ДК № 7381

Від 13.07.2021 р.

Поліського національного університету, 2024

10008, м. Житомир, Бульвар Старий, 7

2024